Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Разова спеціалізована вчена рада Київського національного університету імені Тараса Шевченка МОН України (м. Київ) прийняла рішення про присудження *Смірнову Георгію Юрійовичу* ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право на підставі прилюдного захисту дисертації «*Корпоративні права: особливості здійснення та захисту*» за спеціальністю 081 Право.

«26» січня 2024 року

Смірнов Георгій Юрійович, 1995 року народження, громадянин України.

Освіта вища: у 2019 році закінчив юридичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка за спеціальністю «Право».

У вересні 2023 року закінчив аспірантуру Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка МОН України.

Працює молодшим юристом у АО «Редкліфф Партнерз» з 6 березня 2023 року по теперішній час.

Дисертацію виконано на кафедрі цивільного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка МОН України.

Науковий керівник – **Кот Олексій Олександрович**, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Здобувач має 14 наукових публікацій за темою дисертації без співавторів: 11 статтей у наукових фахових виданнях України; 3 тези за матеріалами виступів на науково-практичних конференціях.

1. Смірнов Г. Ю. Правочини із заінтересованістю в корпоративних правовідносинах: питання вдосконалення правового регулювання. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2023. № 2. с. 193-196. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/44.
2. Смірнов Г. Ю. Корпоративні права в Україні: Поняття, природа, особливості набуття. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2022. № 8. с. 138-146. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/32.
3. Смірнов Г. Ю. Корпоративне (та зобов'язальне) право на дивіденди: доктрина та правове регулювання. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2022. № 7. с. 144-151. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/31.

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої вченої ради та присутні на захисті фахівці:

Цюра Вадим Васильович – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Оцінка позитивна, без зауважень.

Бажанов Валентин Олександрович – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Оцінка позитивна, із зауваженнями:

1. Автору доречно було б приділити більше уваги обґрунтуванню актуальності дисертаційного дослідження, розширити дані положення дисертаційного дослідження.

2. У положеннях наукової новизни автор стверджує, що дістало подальшого розвитку розуміння корпорації як юридичної особи, заснованої на засадах членства, та зазначає, що ним наведено власні критерії розмежування «корпорації» з суміжними поняттями «установа» та «унітарне підприємство», але не конкретизує, які це критерії.

3. Додаткового обґрунтування потребує висновок дисертанта щодо наділення вкладників командитних товариств безумовним мінімальним обсягом управління – брати участь в прийнятті рішень з питань, які впливають на їхні корпоративні права та майнові інтереси.

4. Автору доречно було б приділити більше уваги співвідношенню корпорації з іншими видами юридичних осіб. У зв'язку з тим, що дисертант використовує відносини членства як кваліфікуючу ознаку корпоративних правовідносин, не зрозуміло, чи вважає автор корпорацією, наприклад, політичні партії, професійні спілки (асоціації) тощо.

5. У своєму дисертаційному дослідженні автор наголошує на необхідності імплементації спростовної презумпції двохелементного «правила ділового судження», однак дисертанту у висновках варто було б більш детально зазначити про результат імплементації цієї спростовної презумпції.

Щербина Богдан Сергійович – кандидат юридичних наук, асистент, асистент кафедри цивільного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Оцінка позитивна, із зауваженнями:

1. Дисертаційне дослідження значно б збагатилось за рахунок більш детального розкриття питання щодо відчужуваності корпоративних прав зобов'язального характеру не лише в контексті відчужуваності права вимоги щодо отримання дивідендів, які розкриті автором в підрозділі 2.2.

2. Дискусійним видається твердження дисертанта щодо необхідності впровадження обов'язку позивача здійснити повідомлення решти учасників (акціонерів, членів) корпорації про свій намір звернутися до суду за захистом порушеного переважного права з метою попередження зловживання правом на захист порушеного переважного права при зверненні з позовом про переведення прав та обов'язків покупця. Таке твердження може впливати на можливість захисту свого законного права акціонером.

Жорнокуй Юрій Михайлович – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ. Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. На думку автора варто виділяти дві форми *здійснення* корпоративного права на управління: *право* на здійснення управління *як форма* одноосібного управління корпорацією та *право* на участь в управлінні *як форма* колективного управління корпорацією (пункт 1 наукової новизни (вперше), с.21, 82, 152, 228 дисертації) (виділено мною – Ю. Ж.). Сміливість автора такому твердженні спонукає до потреби у з'ясуванні таких питань:

– чи може форма здійснення права містити у собі як елементи два інші права?

– у разі позитивної відповіді дисертанта на перше запитання, потребує додаткового пояснення авторське бачення цих двох «нових прав», оскільки: а) мова йде про право на здійснення управління як форма одноосібного управління корпорацією та право на участь в управлінні як форма колективного управління корпорацією (здійснення та участь у здійсненні - це одне й те ж чи ні), бо, як склалося враження, дисертант в основу поділу поставив наголос на одноосібності та колективності управління.

2. Не можу погодитися з дисертантом щодо позиції про існування корпоративних правовідносин між *юридичною особою* та її учасниками, членами, акціонерами щодо участі в діяльності юридичної особи, яка дозволяє їм задовольняти свої майнові та (або) немайнові

інтереси (с. 22, 75, 227 та інші дисертації), оскільки у такому разі всі юридичні особи повинні мати корпоративну внутрішню будову, що не відповідає ні сучасному стану законодавства, ні судовій практиці, ні цивілістичній доктрині. Тим більше, що на сьогодні науковою спільнотою майже однозначно заперечується існування корпоративних відносин в усіх юридичних особах.

Автором на с. 24, 35, 37, 43, 227 дисертації стверджується, що ним напрацьовані додаткові аргументи щодо розуміння корпорації як юридичної особи, заснованої на засадах членства... (єдиний критерій - на думку дисертанта). Якщо все так однозначно і «членства» достатньо для «кваліфікації» корпорації, то чому не визнаються корпораціями політичні партії, побудовані на засадах членства чи громадські організації тощо. Варто зауважити, що крім «членства» дисертант веде мову про: 1) «участь» (с. 41 роботи); 2) «участь» та «організаційну приналежність в ній» (с. 51 дисертації).

Як результат, внаслідок відсутності чіткого напрацювання критеріїв відокремлення корпорації від інших юридичних осіб маємо висновок дисертанта на с. 52 роботи про те, що корпораціями слід вважати господарські товариства (в т. ч. повні та командитні товариства), кооперативи, кредитні спілки, фермерські господарства, громадські об'єднання, релігійні громади та благодійні організації, тощо (виділено мною. - Ю. Ж.). Тобто, коло юридичних осіб, які варто вважати корпораціями, з позицій дисертанта, є необмеженим.

3. Дисертант на с.75, 227 роботи обстоює позицію, за якою корпораціями слід розуміти зареєстровані у встановленому порядку *підприємницькі* та *непідприємницькі* юридичні особи, засновані на засадах членства - участі в їх діяльності фізичних та юридичних осіб, організаційно приналежних до корпорації.

Категорично з цією позицією погодитися не можу, оскільки:

а) виходячи із сучасного стану законодавства, правової доктрини та правозастосовної практики у нас не існує поділу юридичних осіб на підприємницькі та непідприємницькі. Беручи до уваги положення ч. 2 ст. 83 Цивільного кодексу України саме *товариства*, а не всі юридичні особи, поділяються на підприємницькі та непідприємницькі;

б) якщо взяти за основу запропонований автором підхід, то конструкція юридичної особи замінюється корпорацією, яка не є характерною для романо-германської правової сім'ї як самостійний учасник цивільних відносин;

в) якщо ж навіть уявити доцільність використання конструкції «корпорація», то виникає питання: де її місце у системі організаційно-правових форм юридичних осіб за Цивільним кодексом України, виходячи з аргументів, наведених дисертантом (лише засада членства).

4. Досить дискусійною є позиція автора, висловлена на с. 97-99 роботи, щодо можливості обмеження кількості голосів за акціями, що належать одному акціонеру, групі афілійованих осіб або осіб, які перебувають між собою у відносинах контролю (опосередковане набуття права власності). Вказана позиція зумовлює декілька питань:

а) як авторська пропозиція співвідноситься з імперативною нормою («одна акція - один голос»), яка викладена у ч. 1 ст.27 та ч. 4 ст. 28 Закону України «Про акціонерні товариства»;

б) яка форма закріплення такого обмеження (закон, статут, корпоративний договір);

в) чи потрібна згода (усна, письмова) такого акціонера чи рішення приймається на загальних зборах простою (кваліфікованою) більшістю голосів.

5. На с. 118-139 роботи дисертант окреслює проблематику особливостей здійснення права на інформацію. Аргументуючи власну позицію щодо ключової ролі такого права серед інших корпоративних прав, його спрямованості на задоволення корпоративного інформаційного інтересу, форм здійснення такого права, доцільності розширення цього права у контексті відносин залежності (дочірності) тощо, автор не наводить переконливі висновки на користь саме «особливостей здійснення права на інформацію» з наголосом на «здійснення».

Тому дисертанту додатково варто пояснити у чому полягають особливості здійснення права на інформацію в рамках корпоративних правовідносин.

6. Підрозділ 3.1. має назву «Особливості захисту права на управління корпорацією. Оскарження рішень загальних зборів». Аналізуючи зміст цього підрозділу варто схвально відгукнутися з приводу проведеного автором вивчення сутності та специфіки рішень загальних зборів (с. 154-159), права на оскарження рішень загальних зборів (с. 160-163, 166), похідного позову (с. 163-166,225,231) тощо. Однак, автору, під час публічного захисту варто аргументувати власну позицію щодо саме особливостей захисту права на управління корпорацією. У чому саме полягають такі особливості - формі захисту, способах захисту, суб'єктному складі тощо?

Сіщук Ліліана Василівна – кандидат юридичних наук, доцент, старший дослідник, завідувач Лабораторії проблем корпоративного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України, доцент кафедри цивільного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Оцінка позитивна, із зауваженнями:

1. У першому розділі дисертаційного дослідження Г. Ю. Смірновим розглянуто поняття корпоративних відносин та корпоративних прав і окреслено вказані правові явища з прив'язкою до участі в юридичній особі, яка дозволяє задовольняти учасникам свої майнові та (або) немайнові інтереси (стор. 22, 34, 58, 61 дисертації). У цілому погоджуючись з підходом автора щодо цивільно-правової природи корпоративних відносин дискусійною є позиція дисертанта, що єдиним об'єктом корпоративних правовідносин є участь в діяльності юридичної особи, а також заперечення можливості віднесення корпоративних прав до об'єкта таких правовідносин як нематеріального блага. З даного приводу хотілося б звернути увагу на декілька аспектів. Зокрема, визначаючи правову категорію «участь» ключовим об'єктом у структурі корпоративних відносин, було б доречно приділити більше уваги розкриттю сутності вказаного поняття та його співвідношення з дефініцією корпоративних прав. Адже у дослідженні також зустрічається розкриття права участі, як суб'єктивного корпоративного права, що вказує на членський зв'язок з юридичною особою. Тому варто зрозуміти бачення дисертанта щодо співвідношення та змістового наповнення таких понять, як «участь», «право участі», «корпоративні права», «суб'єктивне корпоративне право».

Звісно, що зміст правовідносин становлять суб'єктивні права та обов'язки, якими особа наділяється вступаючи у те чи інше правовідношення – договірне, спадкове, корпоративне тощо. Для прикладу, вступаючи у договірні відносини у сторін договору виникають права й обов'язки, які розглядаються у симбіозі суб'єктивне право – суб'єктивний обов'язок, однак предметом цивільно-правового договору виступає певне майно чи майнові права. При цьому виникнення зобов'язального правовідношення окреслюється такими об'єктами, як дії (поведінка) суб'єктів цього правовідношення і матеріальні та нематеріальні блага, щодо яких таке правовідношення виникло на підставі договору. Аналогічно й при вступі в корпоративні відносини, як підвиду цивільних правовідносин, особа набуває статусу учасника первинним чи похідним способом, у неї виникають права і обов'язки по відношенню до юридичної особи, що породжує виникнення спеціального об'єкта – корпоративних прав у результаті внесення майна чи коштів засновниками. Якщо ж розглядати позицію автора, що при вступі до товариства в учасника виникає право участі, а не корпоративні права, то варто пам'ятати, що поняття «участь» може вживатися у контексті набуття, як немайнової участі, так і майнової участі, що по своїй суті й становить зміст суб'єктивного корпоративного права. Окрім того, участь засновників у внесенні вкладів та вчинення інших спільних дій для створення юридичної особи до моменту державної реєстрації останньої не є корпоративним правовідношенням. Набуваючи ж статусу учасника після створення організації особа наділяється корпоративною правосуб'єктністю, що зумовлює здатність учасника мати і здійснювати свої корпоративні права у динаміці корпоративного правовідношення. Більше

того, заперечувати майновий характер корпоративних відносин, як одну з ключових характеристик, теж позбавлено сенсу, оскільки право на участь в управлінні корпорацією заради управління не зумовить бажаних наслідків, особливо у підприємницькій сфері, де задоволення інтересу відбувається шляхом безпосереднього впливу на майно. Не є виключенням і непідприємницька сфера, в межах якої закон дозволяє здійснювати підприємницьку діяльність в першу чергу за рахунок майна, переданого у власність юридичної особи. Тому, якщо й розглядати правову категорію участі у контексті ключового об'єкта корпоративного правовідношення, то через призму корпоративних прав, як нематеріального блага, на набуття та реалізацію якого спрямовані дії учасників.

2. Г. Ю. Смірновим зазначено, що завдяки запропонованому визначенню корпоративних правовідносин як цивільних відносин, що існують між юридичною особою та її учасниками, членами, акціонерами щодо участі в діяльності юридичної особи, яка дозволяє їм задовольняти свої майнові та (або) немайнові інтереси, дається можливість уникнути тлумачення, за якого заперечується існування корпоративних правовідносин в непідприємницьких юридичних особах, заснованих на засадах членства (стор. 22 дисертації). Обрана дисертантом позиція розширення сфери дії правового регулювання корпоративних відносин до можливості їх виникнення як у підприємницьких, так й у непідприємницьких юридичних особах підкріплена належною аргументацією та висновками. Втім, визначаючи поняття корпоративних правовідносин, автор пропонує оминути згадку про корпоративні права та робить акцент на майнові та (або) немайнові інтереси учасників цих відносин.

З даного приводу варто зауважити, що при дослідженні базових правових понять, таких як корпоративні відносини та корпоративні права, необхідно формулювати визначення з урахуванням впливу таких понять на способи їх виникнення, здійснення та захисту, особливо, якщо йде мова про закріплення дефініції на законодавчому рівні. Адже пропозиція замінити термін «корпоративні права», з приводу яких виникають корпоративні відносини, на терміни «участь у діяльності» та / або «задоволення майнових та (або) немайнових інтересів» не змінює того факту, що з моменту вступу до товариства та набуття статусу учасника в останнього виникає корпоративна правосуб'єктність, що проявляється у можливості здійснення комплексу корпоративних прав у тих формах реалізації та у тому порядку, що визначені законом та установчими документами. Відповідно, саме порушення корпоративних прав в межах конкретної форми їх реалізації є підставою для обрання належного та ефективного способу їх захисту.

Звісно, якщо звернутися до ст. 16 ЦК України, то об'єктом захисту є не тільки особисте немайнове або майнове право, але й охоронюваний законом інтерес. Однак судова практика розгляду корпоративних спорів нині базується на тому, що при визначенні можливості розгляду справи у суді сторони мають вказати у першу чергу на порушення корпоративного права, хоча й не заперечується можливість захисту корпоративного інтересу, проте у таких справах складніше довести правомірність дій учасника чи неправомірність дій юридичної особи, за винятком подання похідного позову. Тому обраний дисертантом підхід хоча й дозволяє розкрити позицію щодо розуміння сутності корпоративних відносин у широкому аспекті, акцентуючи увагу на майнових та немайнових інтересах учасників, тим не менш категорія «інтересу» відіграє більш важливу роль для досягнення певної непідприємницької мети, а у підприємницькій сфері ключовий акцент ставиться на корпоративні права учасників та способи їх здійснення і захисту.

3. Автором наведено розуміння корпорації як юридичної особи, заснованої на засадах членства, а саме: 1) розширено аргументацію на користь спростування належності корпорації будь-яких інших кваліфікаційних ознак окрім як наявності відносин членства; 2) наведено власні критерії розмежування «корпорації» з суміжними поняттями «установа» та «унітарне підприємство» (стор. 24 дисертації). Позитивно сприймається той факт, що у роботі проглядається єдиний підхід щодо віднесення підприємницьких та непідприємницьких юридичних осіб до корпорацій, у яких виникають корпоративні відносини з учасниками

таких організацій. Однак, якщо у попередніх висновках дисертант звертається до правової категорії «участь», «право участі», то при окресленні поняття корпорації, а також при визначенні видів та організаційно-правових форм юридичних осіб, що підпадають під вказане поняття, береться за основу кваліфікуюча ознака – «членство».

Зрозуміло, що у наукових колах відсутня єдина позиція щодо кваліфікуючих ознак для окреслення кола суб'єктів права, яких можна віднести до числа корпорацій. Корпорація хоча й володіє всіма ознаками юридичної особи, як самостійного суб'єкта права, проте наукові погляди на дане питання різняться, оскільки одні вчені визначають одну певну кваліфікуючу ознаку, а інші – декілька таких ознак, що зумовило й виникнення різних підходів: корпорація – юридична особа, корпорація – підприємницьке товариство, корпорація – товариство незалежно від мети створення; корпорація – АТ, ТОВ, ТДВ тощо.

Вибір кваліфікуючого критерію – права участі не заперечує того факту, що учасники юридичної особи корпоративного типу можуть мати корпоративні права чи набувати право членства в організації. Адже, як відомо, саме за критерієм права участі у ст. 83 ЦК України юридичні особи поділені на товариства та установи. Тому позитивно сприймається висновок автора, що корпорацію варто відмежовувати від установи та унітарного підприємства за критерієм участі. Однак, враховуючи, що автор відносить до кола корпорацій і підприємницькі, і непідприємницькі юридичні особи, то критерій права членства суперечить обраному дисертантом підходу, оскільки право членства, традиційно, вказує на правовий зв'язок учасника (члена) з непідприємницькою юридичною особою. Тому, при висвітленні кваліфікуючого критерію відмежування корпорацій від інших юридичних осіб, доречно було б розглянути право участі, як ключову ознаку корпорації, що включає в себе право членство і корпоративні права, що є складовими елементами права участі.

4. Погоджуючись з думкою дисертанта, що набуття корпоративних прав за акцією, як і прав на саму акцію, є неможливим до створення самого акціонерного товариства як емітента, тим не менш викликає сумнів пропозиція переглянути процедуру створення акціонерних товариств та відмовитись від можливості емісії та приватного розміщення акцій до створення акціонерного товариства (стор. 76 дисертації). Вважаємо, що такий підхід є не зовсім правильним для вітчизняної практики застосування, навіть якщо така процедура передбачена у ряді іноземних держав з огляду на наступне. По-перше, акціонерне товариства, як емітент, випускає акції, що відповідно до закону наділяються правовим режимом цінних паперів, що мають свою специфіку правового регулювання. По-друге, враховуючи стан розвитку вітчизняного ринку капіталів, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку відіграє важливе значення на етапі створення акціонерного товариства, оскільки, з одного боку, виступає перед потенційними інвесторами гарантом створення акціонерного товариства відповідно до вимог закону, в тому числі щодо оплати акцій до моменту державної реєстрації товариства, а з іншого боку – здійснює контроль за дотриманням засновниками порядку вчинення дій, що спрямовані на створення акціонерного товариства.

5. Досліджуючи право на участь в управлінні юридичною особою автором обґрунтовується концепція рішень загальних зборів як правочину (стор. 24 дисертації), що підкріплено аргументацією зіставлення рішення загальних зборів з ознаками правочинів – правомірних вольових дій суб'єкта права, спрямованих на виникнення, зміну чи припинення прав та обов'язків (правового результату). Хоча у науковому дослідженні міститься ряд тверджень, що доводять такий підхід, все ж таки варто подумати й про практичну значимість вказаних пропозицій. Як відомо, в українській судовій практиці рішення загальних зборів учасників є актами ненормативного характеру (індивідуальними актами), тобто офіційними письмовими документами, що породжують певні правові наслідки, які спрямовані на регулювання корпоративних відносин і мають обов'язковий характер для суб'єктів цих відносин. Окрім того, суди у своїй практиці не застосовують ст. ст. 203 та 215, 216 ЦК України, які визначають підстави недійсності правочину. На нашу думку, така судова позиція є вірною, оскільки застосування загальних підстав недійсності правочину призвело б

до нестабільності корпоративних відносин, адже правочин в першу чергу є вольовою дією, а дефект волі кожного з учасників (акціонерів) можна було б вважати достатньою підставою для визнання рішення загальних зборів недійсним, що могло б призвести на практиці до значних зловживань учасниками корпорацій, особливо тих, у яких наявні тривалі корпоративні конфлікти.

Результати відкритого голосування:

«За» – **5** членів ради;

«Проти» – **немає;**

«Утримались» – **немає.**

РАЗОВА СПЕЦІАЛІЗОВАНА ВЧЕНА РАДА
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
УХВАЛИЛА:

1. Дисертація *Смірнова Георгія Юрійовича* на тему «*Корпоративні права: особливості здійснення та захисту*», що подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право є завершеним самостійним науковим дослідженням і відповідає вимогам **Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)**, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261; **Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії**, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

2. Присудити *Смірнову Георгію Юрійовичу* ступінь доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

3. Рішення разової спеціалізованої вченої ради затвердити і передати до Науково-дослідної частини Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

4. Науково-дослідній частині підготувати Наказ про видачу *Смірнову Георгію Юрійовичу* диплома доктора філософії та додатка до нього європейського зразка.

На підставі результатів відкритого голосування та прийнятого рішення разова спеціалізована вчена рада присуджує *Смірнову Георгію Юрійовичу* ступінь доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Голова
разової спеціалізованої вченої ради
доктор юридичних наук, професор _____ **Вадим ЦЮРА**

Вчений секретар НДЧ
Науульна Л.В.
30.01 2024р.

Україна Київський національний університет імені Тараса Шевченка Ідентифікаційний код 02070044